

Budizm'de Maitreya Buda İnancı: Mekân Bağlamında Fenomenolojik Bir Analiz

(Maitreyan Belief in Buddhism: A Phenomenological Analysis in the Context of Space)

Mevlüde KÖROĞLU YETKİN

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı | Dr., Ministry of Education
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı | Department of Philosophy and Religious Studies

Samsun | Türkiye | Samsun | Türkiye

mewlude.koroglu@gmail.com | <https://orcid.org/0000-0002-2021-4781>

<https://ror.org/00jga9g46>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Araştırma Makalesi | Article Types | Research Article

Geliş Tarihi | 11/Ocak/2025 | Received | 11/January/2025

Kabul Tarihi | 25/Haziran/2025 | Accepted | 25/June/2025

Yayın Tarihi | 30/Haziran/2025 | Published | 30/June/2025

Bir İç- İki Dış Hakem | One Internal- Two External Referees

Çift Taraflı Kör Hakemlik | Double-Blind Refereeing

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. | Ethical principles were followed during the preparation of this study.

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. | No conflict of interest declared.

Bu Makale iTenticate aracılığıyla taranmıştır. | This Article was scanned by iTenticate

Etik Bidirim | ilmiyat@gop.edu.tr | Ethics Notice | ilmiyat@gop.edu.tr

Lisans | CC-BY-NC-ND 4.0 | Licence | CC-BY-NC-ND 4.0

Bu makale Nihai Gerçekliğin Tezahürü Olarak Maitreya Buda adlı doktora tezinden üretilmiştir. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 2023. | This article, was produced from the doctorate dissertation Maitreya Buddha as the Manifestation of Ultimate Reality. Ondokuz Mayıs University, 2023.

Atıf | Cite as:

Köroğlu Yetkin, Mevlüde. "Budizm'de Maitreya Buda İnancı: Mekân Bağlamında Fenomenolojik Bir Analiz [Maitreyan Belief in Buddhism: A Phenomenological Analysis in the Context of Space]". Tokat İlmiyat Dergisi | Tokat Journal of Ilmiyat 13/1 (Haziran | June 2025), 90-110.

<https://doi.org/10.51450/ilmiyat.1617666>

<https://dergipark.org.tr/ilmiyat>

Maitreyan Belief in Buddhism: A Phenomenological Analysis in the Context of Space

Abstract: Maitreya Buddha is considered one of the most important figures in the history of Buddhism and occupies an important place in Buddhist cosmology as a bodhisattva who is believed to appear in the future. Narratives about Maitreya have been shaped in Buddhist literature from early on and have become part of the beliefs that influence the social and individual lives of Buddhists. In Theravada, one of the earliest Buddhist sects, and in the later Mahayana sect, Maitreya is seen as the “the future Buddha” and is believed to come to earth at the end of the age and save the believers. In this context, both the temporal and spatial place of Maitreya in Buddhist cosmology is of great importance. Understanding the role of Maitreya Buddha in cosmology will contribute to the understanding of Buddhist ideas about future salvation and rebirth. In the Buddhist belief system, Maitreya appears as a savior figure in a specific time cycle, which has led to various interpretations of how this figure has been perceived in different societies throughout history. Maitreya is not only a religious figure, but also symbolizes Buddhist expectations of ethics, social order and peace. The aim of this study is not only to identify the place of Maitreya Buddha in Buddhist cosmology, but also to examine Maitreya Buddha's relationship with space through the phenomenological method. Phenomenology offers a powerful method for analyzing Maitreya Buddha's influence on believers and their perceptions of space and time. In narratives about Maitreya, spatial elements, such as where he lives or where he will come, what kind of world he will build, play an important role in Buddhist life and worship practices. Therefore understanding the physical and spiritual spaces in which Maitreya is located will contribute to the understanding of Buddhist experiences throughout history.

Keywords: History of Religion, Buddhism, Maitreya, Space, Cosmos.

Budizm'de Maitreya Buda İnanç: Mekân Bağlamında Fenomenolojik Bir Analiz

Öz: Maitreya, Budizm tarihinin en önemli figürlerinden biri olarak kabul edilmekte ve gelecekte ortaya çıkacağına inanılan bir Buda olarak Budist kozmolojide önemli bir yer tutmaktadır. Maitreya hakkındaki anlatılar, Budist literatürde erken dönemlerden itibaren şekillenmiş ve Budistlerin toplumsal ve bireysel yaşamlarını etkileyen inançların bir parçası hâline gelmiştir. Maitreya, ilk dönem Budist mezheplerinden Theravada ve daha sonra ortaya çıkan Mahayana mezhebinde “geleceğin Buda'sı” olarak görülmekte, çağın sonunda dünyaya gelerek inananları kurtaracağına inanılmaktadır. Bu bağlamda, Maitreya Buda'nın Budist kozmolojideki hem zamansal hem de mekânsal yeri büyük önem taşımaktadır. Maitreya Buda'nın kozmolojideki rolünün anlaşılması, Budistlerin gelecekteki kurtuluş ve yeniden doğuş ile ilgili düşüncelerinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Budist inanç sisteminde Maitreya, belirli bir zaman döngüsünde (kalpa) bir kurtarıcı figür olarak yer almakta, bu da tarih boyunca farklı toplumlarda bu figürün nasıl algılandığına dair çeşitli yorumların ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Maitreya Buda, sadece dini bir figür değil, aynı zamanda Budistlerin etik, sosyal düzen ve barışa dair beklentilerini de sembolize etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Maitreya Buda'nın Budist kozmolojideki yerini belirlemekle kalmayıp, aynı zamanda Maitreya Buda'nın mekânla olan ilişkisini fenomenolojik yöntemle incelemektir. Fenomenoloji, bireylerin tecrübe ettiği gerçeklikleri ve bu tecrübelerin nasıl anlamlandırıldığını araştıran bir yaklaşım olarak, Maitreya Buda'nın inananlar üzerindeki etkisini ve onların mekân ve zaman algılarını analiz etmek için güçlü bir yöntem sunmaktadır. Maitreya Buda hakkındaki anlatılarda onun nerede yaşadığı veya nereye geleceği, nasıl bir dünya inşa edeceği gibi mekâna dair unsurlar, Budistlerin yaşamlarında ve ibadet pratiklerinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Maitreya'nın konumlandığı fiziksel ve ruhsal mekânların anlaşılması, Budistlerin tarih boyunca yaşadığı deneyimlerin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Budizm, Maitreya, Mekân, Kozmos.

Giriş

Maitreya, Budist¹ gelenekte gelecekteki bir Buda² ve Sakyamuni Buda'nın³ halefi olarak kabul edilir. Sakyamuni'nin öğretilerinin unutulduğu bir dönemde Maitreya, gerçekliği yeniden tesis etmek amacıyla yeryüzünde tezahür edecektir. Bu süre zarfında Maitreya'nın, Tusita adı verilen göksel cennette yaşadığı ve burada diğer göksel varlıklara dharmayı anlattığına inanılır. Zamanı geldiğinde yeryüzüne inerek insanlara dharmayı öğretecek ve kendi döneminde yaşayan tüm bireyleri nirvanaya ulaştıracaktır. Budizm'in erken dönemlerinden itibaren Maitreya'yı görmek ya da onun yeryüzüne inışı sırasında yanında bulunmak, Budistler için önemli bir hedef olmuştur. Ayrıca Maitreya'nın doğduğu Tusita Cenneti'ni görme ya da onun öğretilerini kabul etme arzusu, Budistlerin en büyük umutlarından biri olarak görülmüştür.

Maitreya, evrenselliği, uyarlanabilirliği ve çok yönlülüğüyle Budist gelenekte önemli bir fenomendir. Ancak İngilizce kaynaklarda nadiren müstakil olarak ele alınmıştır. Alan Sponberg ve Helen Hardacre'nin Maitreya: The Future Buddha adlı eseri, bu konuda yapılmış kapsamlı bir çalışmadır. Justin R. Ritzinger'in Anarchy in the Pure Land kitabı ise modern dönemde Çin'de Maitreya inancının yeniden doğuşunu ve şiddetle ilişkisini ele alır. Ayrıca yüksek lisans ve doktora çalışmaları Maitreya'nın tarihsel gelişimi, Çin, Japonya ve Kore'ye etkileri, milenyalizm, soteriyoloji ve ikonografi gibi konulara odaklanır.

Türkiye'ye gelindiğinde ise Maitreya hakkındaki Uygurca bir metin Şinasi Tekin tarafından Maytrisimit Burkancılığın Mehdisi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidai Bir Dram: (Burkancılığın Vaibhasika Tarikatına ait Bir Eserin Uygurcası) olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Aynı zamanda Ekrem Sarıkçıoğlu "Buda Dininde Mehdi İnanıcı ve Buda'dan Bir Rivayet" isimli makalesinde Maitreya'yı mehdi kavramı çerçevesinde ele almıştır.

Maitreya Buda genellikle zamansal bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu çalışma, Maitreya'nın mekân ile ilişkisini Budist kozmoloji bağlamında incelemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda "Budist kozmolojide Maitreya'nın gök ve yeryüzündeki konumu nasıl bir anlam taşır?" "Mekânın Maitreya'ya etkisi ve Maitreya'nın mekâna etkisi nedir?" sorularına yanıt aranmaktadır.

¹ Metinde geçen Budist, Budizm gibi kavramların yazımında Türk Dil Kurumu'nun *Güncel Türkçe Sözlük*'ünde yer alan biçimler esas alınmıştır. [Bk. *Güncel Türkçe Sözlük*, "Budizm"; "Budist" (Erişim 25 Haziran 2025).] Ancak Maitreya, Sumeru, Ketumati gibi Budizm'e özgü bazı özel terimlerin Türkçede yerleşik ve standart bir kullanımı bulunmadığı için bu kavramların yazımında Sanskrit dilinden Latin alfabesine yapılan bilimsel transliterasyonlar temel alınmıştır. Türkçe akademik literatürdeki farklı yazım örnekleri dikkate alınmış ancak tutarlılık sağlamak amacıyla en yaygın ve kabul gören transliterasyon biçimleri tercih edilmiştir.

² Buda (Sanskrit: Buddha); kelime anlamıyla "uyanmış, aydınlanmış olan" demektir. Bu terim, yalnızca tek bir kişiyi değil, aydınlanmaya ulaşmış tüm varlıkları kapsayan türsel (genel) bir kavramdır. Budist gelenekte birden fazla Buda vardır.

³ Sakyamuni Buda MÖ 6-5. yüzyılda yaşamış, bu çağda ortaya çıkan son Buda'dır. Onun öğretileri Budizm'in temelini oluşturur.

1. Kaostan Kozmosa Geçiş: Maitreya'nın Mekânsal Kozmolojiye Etkisi

Grekçede “süs, düzen, doğal ve görülebilir evren, fizikî evren”⁴ anlamlarına gelen “kozmos”; genel anlamda düzenli, uyumlu ve bütünlüklü bir yapıya sahip evrenin tamamını, özeldense yasalarla yönetilen ve düzenli bir yapıya sahip dünyayı ifade eder.⁵ “Kaos” ise şeylerin düzensiz ve farklılaşmamış ilk hâlini tanımlamak için kullanılır ve bu nedenle kozmosla tezat oluşturur.⁶ Bu karşıtlık, kelimelerin ilk kullanım biçimlerinde de açıkça görülmektedir. Kaos, düzenli evrenin (kozmos) yaratılmasından önceki karmaşık durumu temsil eder ve kozmosun ortaya çıkışıyla birlikte ortadan kalkar. Ancak ilerleyen dönemlerde kaos yalnızca yaratılış öncesi boşluk için değil aynı zamanda düzensiz, karmaşık ve dağınık olan her şey için de kullanılmıştır.⁷ Ayrıca kaos ve kozmos arasındaki ilişki, düzen ve düzensizliğin bir ifadesi olarak, mekânsal bir dönüşümü yansıtır.

Kozmos ve kaos arasındaki bu karşıtlık, sadece evrenin oluşumuna dair metafizik bir tasvir değil aynı zamanda insanlık tarihine ve ahlaki düzene dair anlatılarda da yankı bulur. Budist kozmolojide Maitreya'nın gelecekteki gelişimi ilişkili anlatılarda da benzer şekilde düzenin bozulması ve yeniden tesisi süreci karşımıza çıkar. *Cakkavatti-sihanada Sutta, Tripitaka*'da⁸ Maitreya'nın geleceğin Buda'sı olarak yer aldığı tek anlatıdır ve kozmolojik bir perspektif sunar. Anlatı, evrenin başlangıcındaki düzenli ve kusursuz bir dünya⁹ tasavvuruyla başlar. İnsanlar seksen bin yıl yaşar, âdil bir kral tarafından yönetilir ve bilge, erdemli bir yaşam sürerler. İyi-kötü, doğru-yanlış gibi ayrımlar yoktur; her şey doğal bir uyum içindedir.¹⁰ Bu evren, Budist kozmolojide başlangıçtaki tamlık ve düzeni diğer bir deyişle kozmosu ifade eder. Ancak bu düzen sonsuz değildir ve bozulur. Anlatı, düzeni bozan ilk davranışın veya “ilk günah”ın ne olduğu sorusunu gündeme getirir.

Cakkavatti-sihanada Sutta'da anlatıldığına göre başlangıçta ülkeyi yöneten âdil kral, tekerlek hazinesine sahiptir. Tekerlek hazinesinin yerinden oynamasıyla kral, zamanının geldiğini anlayarak yönetimi oğluna bırakır ve münzevi bir hayat sürer. Oğul ve ardından gelen krallar, dharmaya uygun bir şekilde adil yönetimi sürdürür. Ancak bir gün tekerlek hazinesi kaybolur ve kral, halkın tüm uyarılarına rağmen yönetimde dharma kurallarına uymayı bırakır. Bu durum

⁴ Francis E. Peters, *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*, çev. Hakkı Hünler (İstanbul: Paradigma Yayıncılık, 2004), “kosmos”, 201.

⁵ Simon Blackburn, *The Oxford Dictionary of Philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1996), “cosmos”, 81.

⁶ Blackburn, “chaos”, 59.

⁷ Afşar Timuçin, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Bulut Yayınları, 2004), “kaos”, 307.

⁸ Tripitaka, Budist kutsal metinlerinin en erken ve en kapsamlı derlemesine verilen geleneksel isimdir. Bu kelime Sanskrit dilinde üç sepet anlamına gelir. Vinaya Pitaka (manastır kuralları), Sutta Pitaka (Buda'nın söylevleri) ve Abhidhamma Pitaka (öğretinin felsefi ve psikolojik analizleri) olmak üzere üç ana bölümden oluşur.

⁹ Maitreya'nın geleceği “dünya” yalnızca fiziksel-duyusal âlem olan Dünya gezegeni ile sınırlı değildir. Budist kozmolojide yer alan çok katmanlı tanrısal ve yarı-tanrısal varlıkların yaşadığı “lokalar” evreni içinde konumlanan bir varlık düzlemini ifade etmektedir.

¹⁰ *Cakkavatti-sihanada Sutta* 26.1-5, *The Long Discourses of the Buddha: A Translation of the Digha Nikaya* (Boston: Wisdom Publications, 1995), trans. Maurice Walshe, 395-397.

yoksulluğu, hırsızlığı ve cinayetleri artırarak toplumsal düzenin bozulmasına yol açar.¹¹ Uzun süre devam eden adil yönetim, dharmaya duyulan saygı ve onun rehberliğinde gerçekleşmiştir. Ancak bir kralın, dharma bilgisine başvurmadan, kendi fikirleriyle ülkeyi yönetmesi ilk kaotik eylemi oluşturur. Bu durum adaletin sağlanamamasına ve kaosun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kralın bu tutumu, dharmayı terk edip kendini öncelemesiyle, kibir ve cehaletle bağlantılıdır. Budist düşüncede cehalet, *avidya* kavramıyla ifade edilir ve *dukkhanın/acının* temel nedenidir. *Avidya*, samsara döngüsüne neden olan bağımlı köken zincirinin ilk halkasıdır¹² ve düzenin bozulmasının asıl sebebidir. Kral, cehaleti yüzünden hakikati görememiş, bu da kötülüklerin ve acıların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Dharma ise yalnızca “öğreti” değil aynı zamanda “desteklemek” ve “temel oluşturmak” anlamlarına gelir.¹³ Bu nedenle dharma, kozmosun temel unsuru olarak değerlendirilir.

Kralın dharma yerine ülkeyi kendi fikirleriyle yönetmesi kozmosun bozulmasına neden olan ilk kötü eylemdir. Toplumsal düzeyde ise düzeni bozan ilk günah hırsızlıktır. Hırsızlık, Budist etik anlayışının temel ilkelerinden biri olan “doğru eylem”e aykırıdır ve toplumsal düzeni bozarak cinayetlere yol açar. İlkel olarak dharmanın terk edilmesi, eylemsel kaosa dönüşmüştür. Dharmanın göz ardı edilmesiyle başlayan kaotik süreçte, Sakyamuni Buda dharmayı yeniden inşa etmek ve bilgilerini inananlara aktarmak için ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Sakyamuni Buda'nın kaosu sona erdirerek kozmosu yeniden tesis ettiği söylenebilir mi?

Sakyamuni'nin mekânsal kozmolojide üstlendiği rol, ara figür olmaktan öteye geçmez. Sakyamuni insanların yalan söylediği, diğer insanlara merhamet göstermediği, birbirlerini öldürdüğü, et yediği, yaşlılara saygı ve minnet duymadığı bir dünyada yaşamış olup insanlara dharmayı anlatmış, onları doğru yola ulaştırarak kozmosu/düzeni hâkim kılmak için çalışmıştır. Fakat bazı başarılar elde etmesine rağmen düzeni tam anlamıyla sağlayamamıştır. Sakyamuni'den sonra insanlık kaosa doğru yol almaya devam etmektedir. Kaosa karşı verilen bu mücadelede tam başarıya ulaşabilecek olan yalnızca Maitreya'dır. Maitreya, dharmayı etkin kılabilen bir varlık ya da zaten kozmosun kendisinin bir tezahürü olarak kabul edilebilir. Bu bağlamda Maitreya düzensizliğe (kaosa) karşı düzeni (kozmosu) temsil etmektedir.

Budist anlatılara göre Sakyamuni'nin sınırlı başarısı ve kaosa karşı yürüttüğü mücadele, nihai düzenin tesisini mümkün kılmamaktadır. Bu durum düzenin tam anlamıyla sağlanabilmesi için daha derin bir çöküş ve ardından gelecek daha kapsayıcı bir kurtarıcının gerekliliğini ortaya koymaktadır. *Anagatavamsa Desana*'da geçen “herkes yalnızca kendisini sevecek” ve “herkes birbirine saldıracak”¹⁴ gibi ifadeler bireysel ve toplumsal kaosu anlatmaktadır. Dharmanın yok

¹¹ *Cakkavatti-sihanada Sutta* 26.9-13, 398-399.

¹² Bk. Robert E. Buswell - Donald S. Lopez, *The Princeton Dictionary of Buddhism* (New Jersey: Princeton University Press, 2014), “avidya”, 86.

¹³ T. W. Rhys Davids - William Stede (ed.), *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary* (London: Pali Text Society, 1952), “dhamma”, 4/171.

¹⁴ *Anagatavamsa Desana: The Sermon of the Chronicle-to-Be*, trans. Udana Meddegama (Delhi: Motilal Banarsidass Private Limited, 1993), 26-27.

oluşunun, nefreti ve benlik sevgisini artırarak hem insanın içsel düzenini hem de toplumsal düzeni yıkacağı kabul edilmektedir.¹⁵

Anagatavamsa Desana'da kaosun mekânsal boyutu “yağmurun kâinatın her yerine bardaktan boşanırcasına yağması” ve “ağaç yapraklarının kılıca dönüşmesi” ifadeleriyle vurgulanır.¹⁶ Tabiat unsurlarının şiddet aracı olduğu bu kaos ortamından kurtuluş, doğanın normale dönmesiyle mümkündür. Yağmur duracak, insanlar bilgiyle iyi eylemler yaparak doğayla uyum sağlayacak ve süreç sonunda evren yeniden düzen bulacaktır. *Maitreyavyakarana*'da¹⁷ bu durum şöyle anlatılır: Okyanusların suyu azalacak, Jambu adası düzleşip herkesin yaşayabileceği bir yer hâline gelecek. Hiçbir suç işlenmeyecek, insanlar iyilik yapmaktan keyif alacak. Toprak dikenlerden arınmış, yumuşak ve hoş kokulu olacak; kendiliğinden lezzetli pirinç yetişecek. Ağaçlar aynı anda yaprak, çiçek ve meyve verecek, hatta ipek kumaşlar üretecektir.¹⁸ Başka bir anlatıya göre kaos ortamında şiddet unsuru olan tabiat, düzen (kozmos) içinde genişleyip düzleşerek insan için güvenli bir yer hâline gelecektir. Kılıca dönüşen ağaçlar “pamuk gibi yumuşak” olacak, bolluk ve bereket sunacaktır. İnsanlar güçlü ve uzun ömürlü yaşayacak, dünyevi endişeler, seller, yangınlar ve kıtlık sona erecektir.¹⁹ Evrendeki başlangıç düzenini bozan ilk günah, kralın ülkeyi kendi fikirlerine göre yönetmesidir. Düzen (kozmos) yeniden sağlandığında da kral merkezi bir figür olacaktır. Bu dönemde evren, Sankha adlı *cakravartin* kral tarafından yönetilecektir. Sankha, “orduları yöneten ancak düşmanlarını yenmek için askeri güce ihtiyaç duymayan” bir kraldır.²⁰

Özetle Maitreya hakkındaki anlatılara göre düzenin hâkim olduğu dönemde hırsızlık ve düşmanlık olmayacak, bu nedenle kapılar kilitlenmeyecektir.²¹ İnsanlar merhametli, saygılı, sakin, nazik ve duygularını kontrol edebilen bireyler olacaktır.²² Bu dönemde insanları rahatsız eden tek şey samsara döngüsünden kurtulamamaktır. Maitreya'nın gelişiyle tüm insanlar topluca nirvanaya ulaşacak²³ ve dharma sayesinde kozmosun bütünlüğü tamamlanacaktır. Adil kralın rolü önemli olsa da kozmosun Maitreya'nın manevi gücüyle tamamlanması, maneviyatın ön planda olduğunu gösterir.

¹⁵ Bk. *Suttanipata* 1119; *The Suttanipata: An Ancient Collection of the Buddha's Discourses*, trans. Bhikkhu Bodhi (Boston: Wisdom Publications, 2017), 343.

¹⁶ *Anagatavamsa Desana*, 26-27.

¹⁷ *Maitreyavyakarana*, Maitreya hakkındaki erken dönem kaynaklarından biridir. Bu metnin Edward Conze tarafından yapılmış İngilizce çevirisi kullanılmıştır. Edward Conze, *Buddhist Scriptures* (Baltimore-Maryland: Penguin Books, 1959), 237-242.

¹⁸ *Maitreyavyakarana*, 238.

¹⁹ *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, trans. Shotaro Iida - Jane Goldstone (USA: Bukkyo Dendo Kyokai and BDK America, Inc., 2016), 16.

²⁰ *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, 17.

²¹ *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, 16.

²² *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, 16.

²³ *Maitreyavyakarana*, 240.

2. Göksel Cennet ve Yeryüzü Cenneti

Cennet, genellikle iyi eylemlere karşılık ölümden sonra mükâfat olarak alınacak ebedî bir yer olarak görülürken, Hint ve Budist düşüncede daha farklı bir anlam taşır. Budizm’de cennet, “ışık ve zevk dünyası”²⁴ anlamına gelen svarga ve “evren, kâinat, bölge”²⁵ anlamındaki loka kavramlarıyla ifade edilir. Ortadoğu dinlerindeki gibi masumiyetin geri döneceği bir bahçe ya da ebedî bir yurt değildir. Cennet, samsara döngüsündeki Tanrıların âlemidir; ancak kalıcı bir mesken olmayıp ebedî bir hayat sunmaz.²⁶

Budist kozmolojiye göre cennet âlemleri kâinatın merkezindeki Sumeru Dağı’nın zirvesinden itibaren başlar ve birçok göksel cennetin varlığı kabul edilir. Bu cennetlerden biri olan Tusita, Maitreya’nın şu anda yaşadığı ve inananlarıyla buluşacağı yer olarak görülür. Yeryüzünde ise Maitreya’nın inişiyile yaşayacağı cennet, Ketumati olarak adlandırılır.

2.1. Tusita

Tusita, Sanskrit dilinde “memnuniyet” anlamına gelir ve Budist kozmolojide arzu âlemindeki altı göksel cennetten dördüncüsüdür.²⁷ Bu cennette yaşayanlar hâlâ arzularının etkisi altındadır, bu yüzden kusurlu bir varoluş sürerler.²⁸ Ancak Tusita’yı diğer cennetlerden ayıran özellik, dünyaya gelmeden önce tüm Budaların burada yaşamasıdır. Örneğin Sakyamuni Buda, doğmadan önce Tusita’da dharmayı anlatmış ve insanlara öğretmek için yeryüzüne inmiştir.²⁹

Tusita Cenneti’nin Budist kozmolojideki merkezî rolüne ve burada ikamet eden Budaların kozmik döngüdeki konumuna dair genel çerçeveye çizilse de Maitreya anlatılarında bu cennetin niteliklerine ilişkin detayların sınırlı kalması, Mahayana metinlerinin bu boşluğu nasıl doldurduğunu irdeleme gerekliliğini ortaya koymaktadır. Tusita hakkında daha ayrıntılı bilgiler Mahayana kutsal metinlerinden *Lalitavistara Sutra*’da bulunabilir. Bu sutrada, Sakyamuni’nin Tusita Cenneti’nde müzik, kadınlar, çiçekler, hoş kokular ve altın süslemeler arasında huzur içinde yaşadığı anlatılır.³⁰ Ayrıca *Lalitavistara Sutra*, Sakyamuni’nin Tusita’da büyüleyici bir kristal sarayda yaşadığını³¹ ve zaman zaman Dharmocaya adlı bir saraya gittiğini anlatır. Bir gün Sakyamuni, aslanlı tahta oturarak dünyaya doğmasının yaklaştığını duyurur.³² Tanrısal çocuklar

²⁴ John Grimes, *A Concise Dictionary of Indian Philosophy: Sanskrit Terms Defined in English* (Albany: State University of New York Press, 1996), “Svarloka (Svarga)”, 308.

²⁵ Monier Monier-Williams, *A Sanskrit-English Dictionary* (Oxford: The Clarendon Press, 1964), “loka”, 906.

²⁶ Linda M. Tober - F. Stanley Lusby, “Heaven and Hell”, *Encyclopedia of Religion*, ed. Mircea Eliade (New York: Macmillan Publishing Company, 1987), 6/241.

²⁷ Buswell - Lopez, “tusita”, 930.

²⁸ Akira Sadakata, *Buddhist Cosmology: Philosophy and Origins*, trans. Gaynor Sekimori (Tokyo: Koesi Publishing Co., 1997), 57.

²⁹ Bk. *Anagatavamsa Desana*, 26.

³⁰ Bk. *The Voice of the Buddha: The Beauty of Compassion*, trans. Gwendolyn Bays - Edward Foucaux (California: Dharma Publishing, 1983), 1/22-23.

³¹ *The Voice of the Buddha: The Beauty of Compassion*, 1/53.

³² *The Voice of the Buddha: The Beauty of Compassion*, 1/29.

ona gitmemesi için yalvarır, ancak Sakyamuni onları teskin ederek kendisinden sonra Maitreya'nın dharmayı öğreteceğini söyler. Tacını Maitreya'nın başına yerleştirerek onun kusursuz bir Buda olacağını ilan eder.³³ Ardından dünyaya inişle Tusita kasvetle dolarken Jambudvîpa'nın aydınlandığı belirtilir.³⁴

Sakyamuni, Tusita'da lüks ve refah içinde üç görkemli sarayda yaşamaktaydı. Yeryüzünde doğmadan önce tahtını ve tacını Maitreya'ya devretmesi, dharmanın artık Maitreya tarafından korunacağına işaret etmektedir. Böylece Maitreya, Tusita'da Gautama'nın halefi olmuş, cenneti yönetme ve oradaki varlıklara dharmayı anlatma görevini üstlenmektedir. Tusita'da doğmayı başaranlara bile dharma öğretilmeye devam edilmesi, tüm lüks ve refaha rağmen dharmaya uyma ilkesinin geçerliliğini koruduğunu göstermektedir. Bu noktada kimlerin bu cennette yeniden doğmayı başarabileceği sorusu önem kazanmaktadır.

Mahayana kutsal metinlerinden biri *Lotus Sutra*³⁵ olarak bilinen *Saddharmapundarika*'da kimlerin Tusita'ya gideceği kısaca şu şekilde açıklanır: Bu sutrayı muhafaza eden, okuyan ve anlayan herkes, yaşamlarının sonunda bin Buda tarafından korunacak ve kötü bir duruma düşmekten kurtulacaktır. Bu kişiler, otuz iki büyük işaretle donatılmış ve etrafı büyük bodhisattvalar, sayısız bakire kızlarla çevrili olan Maitreya Buda'nın yaşadığı Tusita Cenneti'ne ulaşacaktır. Tusita'da doğmayı başaran bu kimseler, erdem ve kazanç açısından ödüllendirilecektir. Bu nedenle bilge kişiler, bu sutrayı çoğaltmayı gönülden teşvik etmeli, başkalarını da çoğaltmaya, muhafaza etmeye, okumaya ve doğru bir şekilde hatırlamaya yönlendirmelidir. Ayrıca, öğretilere uygun bir yaşam sürmelidir.³⁶

Özetle Tusita Cenneti, burada doğmayı başaranların yüz binlerce yıl mutluluk içinde yaşayacağı bir yer olarak tasvir edilmektedir. Bazı kaynaklarda Tusita'daki bir günün dünya zamanı ile dört yüz yıla eşit olduğunu belirtilmektedir.³⁷ Burada doğanların sonsuza kadar kalmasalar bile oldukça uzun bir süre Tusita'da yaşayacakları anlaşılmaktadır.

2.2. Ketumati

Maitreya anlatıları, Maitreya'nın yeryüzüne doğacağı Ketumati şehrini ayrıntılı bir şekilde tasvir eder. *Cakkavatti-sihanada Sutta*, *Anagata vamsa Desana* ve *Maitreyavyakarana* gibi metinlerde, Maitreya'nın bu şehirde yaşayacağı ortam hakkında bilgiler bulunur. Özellikle *Maitreya'nın İnişi* ve

³³ *The Voice of the Buddha: The Beauty of Compassion*, 1/71-72.

³⁴ *The Voice of the Buddha: The Beauty of Compassion*, 1/91.

³⁵ Bazı kavramların Türkçe karşılığı için Korhan Kaya tarafından Sanskrit dilinden Türkçeye yapılan *Lotus Sutra* çevirisinden istifade edilmiştir. Bk. *Lotus Sutra Saddharmapundarika Sutra*, çev. Korhan Kaya (İstanbul: Sujala Yayıncılık, 2018).

³⁶ *The Lotus Sutra (Taisho Vol. 9, No 262)*, trans. Tsugunari Kubo - Akira Yuyama (California: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2007), 315.

³⁷ Buswell - Lopez, "tusita", 930.

*Aydınlanması Üzerine Sutra*³⁸ Ketumati'yi ayrıntılı olarak tasvir eder. Bu metindeki Ketumati tasviri özetle şöyledir:

O dönemde Ketumati adlı olağanüstü bir şehir var olacaktır. Geniş ve düzenli bu şehir, kusursuz bir temizlik ve mükemmel bir düzenle dikkat çekecektir. Şehirde iyi ahlaklı insanlar barış ve mutluluk içinde yaşayacaklardır. Sokaklar temiz, toprak parlak ve her yerde altın ile gümüş yığınları bulunacaktır. İnsanlar, ölüm vakti geldiğinde huzur içinde mezarlıklara gidecek ve sessizce hayata veda edeceklerdir. Bu dönemde düşmanlık, hırsızlık, sel, yangın veya kıtlık gibi dünyevi sıkıntılar olmayacak, kapılar kilitlenmeyecektir. Halk, birbirine karşı merhametli, saygılı ve sakin bir yaşam sürecektir. Ketumati'de doğal göller ve kaynaklarla dolu birçok park bulunacak, sular çeşitli renklerde nilüfer çiçekleriyle kaplanacaktır. Bol yağmurlar sayesinde bitkiler gelişip serpilecek, yabancı otlar çıkmayacak ve her tohum yedi kez ürün verecektir. Az bir çabayla bereketli hasatlar elde edilecek, yiyecekler yalnızca lezzetli ve güzel kokulu değil, aynı zamanda besleyici ve güç verici olacaktır.³⁹

Görüleceği üzere Ketumati; hazinelerle dolu, doğal afetlerden arınmış, hastalık ve sorunların olmadığı, bolluk ve bereketin hüküm sürdüğü bir yeryüzü cenneti olarak tasvir edilir. Ketumati'nin nerede yer aldığına dair *Maitreyavyakarana*'da şu ifade geçer: "Hindistan, bu Jambu kıtası... Ketumati şehri o zaman başkent olacak."⁴⁰ *Cakkavatti-sihanada Sutta*'da ise şöyle denir: "O zaman bugünkü Varanasi şehri, Ketumati adında güçlü, müreffeh, insanlarla dolu ve tedarik sağlamada başarılı bir kraliyet şehri olacak. Jambudvipa kıtasında, başkent Ketumati tarafından yönetilen seksen dört bin şehir bulunacak."⁴¹ Bu metinler, Ketumati'nin Hindistan'daki Varanasi şehriyle özdeşleştirildiğini belirtir. Ayrıca, Jambudvipa Hint kozmolojisinde, evrenin merkezi olan Sumeru Dağı'nın güneyinde yer alan ve dört yöndeki kıtaların merkezi kabul edilen bir bölgedir.⁴² Ketumati'nin Sumeru Dağı'nın batı, kuzey veya doğusundaki diğer kıtalar yerine neden güneydeki Jambudvipa'da kurulacağı sorusunun yanıtı bu merkezi rolüyle ilişkilidir. Jambudvipa, Hint kozmolojisinde dünyaya ve insana dair tasavvurların odak noktasıdır.

Ketumati'nin yeryüzündeki konumuna ve kozmolojik bağlamına dair bu betimlemeler, onun neden özellikle Hint Yarımadası'nda yer alacağı sorusuna açıklık getirir ve bu tercihin arkasındaki metafizik gerekçeleri ortaya koyar. Nitekim *Lalitavistara Sutra*'ya göre Budalar veya *bodhisattvalar*, cahil, barbar ve doğruyla yanlış ayırt edemeyen insanların yaşadığı topraklarda doğmazlar.⁴³ Sumeru Dağı'nın güneyi olan Hint Yarımadası, üstün insanların yaşadığı bir bölge olarak kabul edilir. Bu nedenle Maitreya'nın yeryüzüne ineceği, ahlaki saflığı ve manevi uyanışı başlatacağı yer burası olacaktır. Metinde, Sumeru Dağı'nın diğer yönleri olumsuz özelliklerle tanımlanır:

³⁸ Maitreya hakkında yazılmış sutralar arasında en önemlilerindedir. Kumarajiva (344-413) tarafından Sanskrit aslından Çinceye çevrilmiştir.

³⁹ *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, 15-16.

⁴⁰ *Maitreyavyakarana*, 238-239.

⁴¹ *Cakkavatti-sihanada Sutta* 26.23-26, 403-404.

⁴² Edward A. Irons, *Encyclopedia of Buddhism* (New York: Facts On File, Inc., 2008), "Mt. Sumeru", 475.

⁴³ *The Voice of the Buddha: The Beauty of Compassion*, 1/36.

doğusunda gururlu insanlar, batısında azgın boğalar gibi kişiler, kuzeyinde ise sert ve sevimsiz seslere sahip insanlar yaşar.⁴⁴ Bu nedenlerle yeryüzü cennetinin Hint Yarımadası'nda kurulacağı belirtilir.

Ayrıca *Anagatavamsa Desana*'ya göre "Ketumati şehri cennet gibi olacak"tır. Lüks ve refahın içinde Kral Sankha'nın ve Maitreya'nın yaşayacağı saraylar da anlatılır. *Cakkavatti-sihanada Sutta*'ya göre "Kral Sankha Maitreya'nın dünyaya gelişinden sonra bir zamanlar Kral Mahapanada tarafından yaptırılan sarayı yeniden inşa edecek ve orada yaşayacaktır."⁴⁵ *Anagatavamsa Desana*'da anlatıldığına göre Kral Mahapanada, yirmi beş *yojana*⁴⁶ yüksekliğinde, yedi değerli taştan yapılmış, yüz katlı ve seksen dört bin odalı ihtişamlı bir sarayda çok eski zamanlarda yaşamıştır. Saray, safir, altın, gümüş ve mercan gibi değerli malzemelerle süslenmiştir. Cakkavatti-sihanada Sutta'da, Maitreya'nın gelişinden sonra Kral Sankha'nın bu sarayı yeniden inşa edeceği ve sarayın şehrin merkezinden yükselip gökyüzünde hareket ederek tüm evreni aydınlatacağı anlatılır. Ayrıca Kral Sankha tekerlek, fil, at, mücevher, general, kraliçe ve oğuldan oluşan yedi hazineye sahip olacaktır.⁴⁷ Maitreya, Tusita Cenneti'nde olduğu gibi Ketumati'de de üç sarayda yaşayacaktır.⁴⁸ Hindistan'ın kuzey iç bölgelerinde yıl, dört aylık periyotlardan oluşan üç mevsime (ilkbahar, yaz, sonbahar) ayrılır.⁴⁹ Maitreya'nın her iki cennette de üç sarayının bulunmasının nedeni, her mevsimi farklı bir sarayda geçirmesidir. Ancak Ketumati, sadece Kral Sankha ve Maitreya'nın saraylarda yaşadığı bir yer değildir. Ketumati'de kimse ahşap veya yaprak kulübelerde yaşamaz; herkes yedi çeşit değerli taştan yapılmış saraylarda oturur.⁵⁰

Ketumati şehri veya cennetiyle ilgili anlatılarda, bu krallıkta kimlerin yaşayabileceği de önemli bir yer tutar. Ketumati'ye ulaşmak isteyenlerin hırsızlık, cinsel istismar, yalan, iftira, sert sözler, gevezelik, kötü niyet ve yanlış görüşlerden kaçınması gerekir. Ayrıca bu kişiler ensest, açgözlülük ve sapkınlık gibi üç şeyden uzak durmalıdır. Bunun yanı sıra anne-babaya, münzevilere, din adamlarına ve kabile reislerine saygı göstermek ve doğru işlerde kararlılık göstermek, Ketumati'de doğmanın temel şartlarıdır.⁵¹

3. Kutsal Doğa'nın Bedenlenmesi

Budizm tarihinin ilk dönemleri hariç⁵² Buda'nın bedenini ifade etmek için "kaya" kelimesi kullanılmıştır. Sanskrit dilinde *kaya* kelimesi "beden, miktar, grup" gibi anlamlara gelir.⁵³

⁴⁴ Sadakata, *Buddhist Cosmology*, 36.

⁴⁵ *Cakkavatti-sihanada Sutta* 26.23-26, 403-404.

⁴⁶ Budist kutsal metinlerinde sıklıkla kullanılan bir uzaklık ölçü birimidir. 6 ile 16 kilometre arasında olduğu tahminleri yapılsa da genellikle yaklaşık 12 kilometre olarak hesaplanır.

⁴⁷ *Anagatavamsa Desana*, 29-30.

⁴⁸ Bk. *Anagatavamsa Desana*, 36.

⁴⁹ Nan Huai-Chin, *Basic Buddhism: Exploring Buddhism and Zen* (York Beach: Samuel Weiser, 1997), 45.

⁵⁰ Bk. *Anagatavamsa Desana*, 33.

⁵¹ *Cakkavatti-sihanada Sutta* 26.22, 402-403.

⁵² Monier-Williams, "kâya", 66.

⁵³ Nalinaksha Dutt, *Mahayana Buddhism* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1978), 136.

Sakyamuni, inananlarına fiziksel bedeninden ziyade öğretiyeye odaklanmalarını öğütlemiştir. *Pali Kanon*'un *Digha Nikaya* bölümündeki *Mahaparinibbana Sutta*'da, Sakyamuni ölümünden önce kuzeni Ananda'ya, dharmanın/öğretinin onun ölümünden sonra rehberlik etmeye devam edeceğini söyler.⁵⁴ *Samyutta Nikaya*'da⁵⁵, Sakyamuni'yi görmek isteyen Vakkali adlı bir keşişten bahsedilir. Sakyamuni ona, "Vakkali, neden bu fani bedeni görmek istiyorsun? Kim dharmayı görürse beni görür, kim beni görürse dharmayı görür."⁵⁶ der. Sakyamuni fiziksel varlığının sıradan olduğunu, asıl fark yaratmanın öğretileri olduğunu açıkça belirtir.

Sakyamuni'nin fiziksel bedenine değil öğretilerine vurgu yapan bu anlayış, zamanla Buda'nın farklı düzeylerde bedenlere sahip olduğu fikrini doğurmuş ve böylece Budist düşüncede "iki beden" doktrininin temelleri atılmıştır. Budist kanonun tamamlanmasının ardından Sakyamuni'nin öğretileri *dharmakaya*, bedensel kalıntıları ise *rupakaya* olarak anılmaya başlanmıştır. Böylece Buda'nın iki bedeni doktrini ortaya çıkmıştır. *Rupakaya*, Buda'nın fiziksel ve geçici bedenini ifade ederken *dharmakaya*, gerçek ve kalıcı Buda olarak kabul edilmiştir.⁵⁷ Theravada mezhebine göre *dharmakaya*, Buda'ya dair tüm özelliklerin toplamıdır; dolayısıyla "Buda'ya sığırım" diyen kişi, Sakyamuni'ye değil, *dharmakaya*ya sığırır.⁵⁸ Mahayana mezhebi ise üç beden (*trikaya*) doktrini benimsemiştir ve *dharmakaya*, bu doktrinin temel unsuru olarak, Buda'nın kişileşmemiş, tüm evreni kapsayan kozmik bedeni anlamına gelir.⁵⁹ *Dharmakaya*, evrendeki tüm varlıklarda içkindir ve Buda-doğası olarak ifade edilir. Bu Kutsal Doğa her şeyin ötesinde olmasına rağmen tüm canlılara nüfuz eder ve Budalar, *bodhisattvalar* gibi çeşitli biçimlerde yeryüzünde tezahür eder. Sakyamuni geçmişteki bir tezahürken Maitreya Kutsal Doğa'nın gelecekteki tezahürü olarak bedenlenecektir.

Kutsal Doğa olarak Maitreya'nın gelecekte nasıl bedenleneceği veya insanlara hangi formda görüneceği Budist kutsal metinlerinde anlatılır. *Anagatavamsa Desana*'ya göre Maitreya'nın bedeni olağanüstü büyüklükte ve ihtişamda olacaktır. Bedeni seksen sekiz *riyan*⁶⁰ yüksekliğinde olup farklı bölümleri orantılı olarak yirmi iki *riyan* ölçülerindedir. Kulak memeleri ışık gibi parlayacak, kaşları altın üzerinde beliren mavi bir gökkuşağına benzeyecek, dudakları sarmaşık gibi olacak ve yüzü altın bir ayna gibi ışıdayacaktır. Maitreya, zifiri karanlıkta bile açık kalan gözleriyle on iki yojana genişliğindeki her şeyi net bir şekilde görebilecek, bedeni yirmi beş yojana genişliğindeki

⁵⁴ *Mahaparinibbana Sutta* 6.1, *The Long Discourses of the Buddha: A Translation of the Digha Nikaya*, trans. Maurice Walshe (Boston: Wisdom Publications, 1995), 269-270.

⁵⁵ *Samyutta Nikaya*, *Pali Kanon*'daki *Sutta-pitaka* içinde yer alır. "Muhtelif Vaazlar Risalesi" anlamına gelir.

⁵⁶ *The Connected Discourses of the Buddha: A New Translation of the Samyutta Nikaya*, trans. Bhikkhu Bodhi (USA: Wisdom Publications, 2000), 939.

⁵⁷ Frank E. Reynolds, "The Several Bodies of Buddha: Reflections on a Neglected Aspect of Theravada Tradition", *History of Religions* 16/4 (1977), 376.

⁵⁸ Theodore Stcharbatsky, *The Conception of Buddhist Nirvana* (Delhi: Motilal Banarsidass, 1989), 46-49.

⁵⁹ İlhan Güngören, *Buda ve Öğretisi* (İstanbul: Yol Yayınları, 1981), 236-237.

⁶⁰ Seylan dilinde bir ölçü birimdir; yaklaşık 44-52 cm arasındadır.

bir alanı aydınlatacaktır. Bedeni, *mahapurusanın*⁶¹ otuz iki büyük ve seksen küçük işaretine sahip olarak sürekli ışık yayacak ve bu ışık altı farklı renkte parlayacaktır. Işık huzmeleri döne döne evrenin sonuna kadar yayılacak ve Buda’nın öğretisinin sona erdiği ana dek devam edecektir.⁶²

Görüleceği üzere Maitreya’nın bedeni, büyüklüğü ve orantısızlıktan tamamen uzak olmasıyla kusursuz bir şekilde tasvir edilmiştir. Anlatılarda “bedeni kusursuz ve hiçbir şeyle kıyaslanamayacak mükemmel bir orana sahip olacak”⁶³ ifadeleri yer alır. Bu devasa tasvirler, Maitreya’nın fiziksel varlığının yalnızca insanüstü bir mükemmelliği değil aynı zamanda evrensel bir yüceliği ve kutsallığı temsil ettiğini vurgular. Maitreya’nın bedeninin büyüklüğü, onun kozmik önemini ve kapsayıcılığını sembolize ederken, orantılılığı ise düzen ve uyumu ifade etmektedir.

Maitreya’nın bedenine dair bu idealize edilmiş betimlemeler, onun zuhur edeceği Ketumati şehriyle bütünlük arz eder. Ketumati şehrinin, sarayların, canlıların ve hatta Maitreya’nın altında aydınlanacağı ağacın bile devasa boyutlarda olduğu bir dönemde, Maitreya’nın bedeni de bu büyüklükle uyum içinde tasvir edilmiştir. Bu betimleme, onun mükemmel bir dünyada tezahür eden, Kutsal Doğa’nın fiziksel bedeninde somutlaştığı kusursuz bir varlık olduğunu ifade eder. Maitreya, bedeninden yayılan ışıkla tüm kâinatı aydınlatacak, her şeyi görebilecek ve herkes tarafından görülebilecektir.

Budist anlatılarda Maitreya’nın fiziksel özellikleri “mahapurisanın otuz iki büyük ve seksen küçük işaretine sahip” ifadesiyle tanımlanır ve bu ifade bir çok Maitreya anlatısında yer alır.⁶⁴ *Pali Kanon*’daki *Digha Nikaya*’nın *Lakhana Sutra* bölümünde, bu otuz iki büyük işaretin detayları verilmiştir. Bu işaretlere sahip bir kişinin kaderi iki olasılıktan birine bağlıdır: ya bir *cakravartin* kral olacak ya da evinden ayrılarak Budalığa ulaşacaktır.⁶⁵ Otuz iki işaret ise şunlardır: 1. Ayakları düztabandır. 2. Ayak tabanları jant ve tekerlek göbeğiyle tamamlanmış bin parmaklı tekerlek gibi olacaktır. 3. Topukları çıkıktır. 4. El ve ayak parmakları uzundur. 5. El ve ayakları yumuşak ve hassastır. 6. Elleri ve ayakları ağ gibidir. 7. Ayak bilekleri yüksektir. 8. Bacakları bir antilobun bacaklarına benzer.⁶⁶ 9. Ayaktayken, eğilmesine gerek kalmadan iki eliyle dizlerine dokunabilir ve dizlerini ovabilir. 10. Erkeklik organı bir kılıf içindedir. 11. Teni altın rengi, parlaktır. 12. Teni narin ve bedeni hiçbir kirin tutunamayacağı kadar pürüzsüzdür. 13. Beden kılları, her gözenekte bir tane olacak şekilde ayrı ayrıdır. 14. Beden kılları yukarıya doğru uzar. 15. Bedeni düzdür. 16. Bedeni yedi dışbükey yüzeye sahiptir. 17. Bedenin ön tarafı bir aslanınki gibidir. 18. Omuzlarının arasında çöküntülük yoktur. 19. Bedeni, banyan ağacınınki gibi orantılıdır. 20. Göğüsleri eşit büyüklüktedir. 21. Mükemmel bir tat alma duyusuna sahiptir. 22. Çenesi aslanınki gibidir. 23. Kırk dişi vardır. 24. Dişlerinin hepsi eşit uzunluktadır. 25. Dişlerinin arasında boşluk yoktur. 26. Köpek

⁶¹ Hint edebiyatında bireysel varlık için veya benlik için kullanılan ortak bir kelimedir. *Mahapurusanın* kelime anlamı “büyük adam” veya “büyük varlık”tır, genellikle Buda için kullanılır. Pali dilindeki karşılığı *mahapurisadır*.

⁶² *Anagatavamsa Desana*, 49-50.

⁶³ *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, 18.

⁶⁴ Bk. *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, 18.

⁶⁵ *Digha Nikaya* 3.142, 441.

⁶⁶ Hızlı anlamında kullanılmıştır.

dişleri çok parlaktır. 27. Dili çok uzundur. 28. Karavika⁶⁷ kuşununki gibi, Brahma benzeri bir sesi vardır. 29. Gözleri koyu mavidir. 30. Kirpikleri, bir ineğinkine benzerdir. 31. Kaşlarının arasındaki tüyler beyazdır ve pamuk gibi yumuşaktır. 32. Baş, kralların sahip olduğu muhteşem taca benzerdir.⁶⁸

Anlaşılabileceği üzere Maitreya'nın sahip olacağı otuz iki büyük işaret onu gören kişilerin kolayca tanıyabileceği belirgin özelliklerdir. Başka bir deyişle Maitreya'yı görenler onu hemen tanıyıp Maitreya olduğunu fark edebileceklerdir.

4. Maitreya ve Kutsal Mekân: Budist Kozmolojide Dağlar

Yeryüzünde özellikle bazı yerler ibadet etmek, tazimde bulunmak için daha çok ilgi görmüş ve kutsal kabul edilmiştir. Bunlar arasında dağlar tarih boyunca önemli bir yere sahip olmuştur. Budist kozmolojide kâinatın merkezinde Sumeru Dağı bulunur. Kutsal kabul edilen bu dağın sonsuzluk, kudret ve değişmezlik gibi özelliklere sahip olduğuna inanılır. Bu özellikleri nedeniyle Buda'nın bedeniyle özdeşleştirilmiştir.⁶⁹

Budist düşüncede dağların taşıdığı bu sembolik ve kutsal anlam, Maitreya anlatılarında da benzer biçimde kendini gösterir ve belirli dağların özel bir işlev üstlenmesine zemin hazırlar. Maitreya anlatılarında Grdhrakuta Dağı önemli bir yer olarak tasvir edilir. *Maitreya'nın İnişi ve Aydınlanması Üzerine Sutra*'ya göre Maitreya, üç mecliste insanları topluca nirvanaya ulaştırdıktan sonra yaşlı Mahakasyapa'yı ziyaret etmek için inananlarla birlikte bu dağa tırmanır. Dağın zirvesine ulaştığında Mahakasyapa'yı görür ve onun erdemlerini övgüyle anarak orada toplanan şaşkın kalabalığa Mahakasyapa'yı tanıtır.⁷⁰ Maitreya'nın Grdhrakuta Dağı'na çıkışı ve Mahakasyapa'yla karşılaşması, geçmişte Budist öğretileri koruyan ve devam ettiren büyük bir varlığı onurlandırmak ve Mahakasyapa'nın kutsallığını vurgulamak içindir.

Ayrıca Grdhrakuta Dağı, Rajagaha şehrini çevreleyen beş dağdan biridir ve akbaba şeklindeki görüntüsü nedeniyle Akbaba Zirvesi olarak anılmaktadır. Akbaba sürülerinin yoğun olarak bulunduğu bu bölge, Sakyamuni'nin sıkça tefekkür etmek amacıyla gittiği ve uzun süre vakit geçirdiği bir yer olmuştur.⁷¹ Aynı zamanda *Lotus Sutra*'nın girişinde, bu metnin Grdhrakuta Dağı'nda vaaz edildiği belirtilir.⁷² *Divyavadana*'ya⁷³ göre ise Maitreya, sekiz yüz milyon keşişle birlikte Grdhrakuta Dağı'na çıkarak Mahakasyapa'nın bozulmamış bedenini alır ve öğretiyeye katkılarından övgüyle bahseder. Mahakasyapa, Sakyamuni'nin öğretilerini bir araya getirmekte

⁶⁷ Melodik öten bir kuş türüdür.

⁶⁸ *Digha Nikaya* 3.143-145, 441-442.

⁶⁹ Ichiro Hori, "Mountains and Their Importance for the Idea of the Other World in Japanese Folk Religion", *History of Religions* 6/1 (1966), 3.

⁷⁰ *The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*, 23.

⁷¹ Elizabeth Cook, *Holy Places of the Buddha*, ed. Tarthang Tulku (Berkeley: Dharma Publishing, 1994), 9/118-119.

⁷² *Lotus Sutra*, 3.

⁷³ Budizm tarihinde ortaya çıkan ilk mezhepler arasında yer alan Mulasarvastivadınlar'e ait bir metindir. "Kutsal Anlatılar" anlamına gelir. MS. ilk asırdan itibaren Sanskrit dilinde yazıya geçirilmiştir.

önemli bir rol oynamıştır.⁷⁴ Rivayetlere göre Rajagaha’daki ilk Budist konsilinden sonra görevini tamamlayan Mahakasyapa nirvanaya ulaşmak için Grdhrakuta Dağı’na çıkıp dua eder ve *parinirvanaya* girer. Dağ onun üzerine kapanarak Mahakasyapa’yı ölümsüzlükle taçlandırır ve Sakyamuni’nin cübbesini Maitreya’ya teslim etmek için o, dağla bütünleşir.⁷⁵

Anlaşılabacağı üzere Grdhrakuta Dağı, hem Sakyamuni Buda’nın tefekkür etmek ve dharmayı öğretmek için gittiği hem de gelecekte Maitreya’nın inananlarla birlikte gidip dharmayı açıklayacağı önemli bir mekândır. Bu dağla bütünleşen Mahakasyapa, geçmişin Buda’sından geleceğin Buda’sına dharmayı taşıyan bir araçtır. Dharmayı koruyan ve geleceğe ulaştıran, ölümsüzlüğü simgeleyen yer ise Grdhrakuta Dağı’dır. Bu nedenle dağ, Budistler için önemli bir kült merkezi hâline gelmiş ve çevresine birçok mabet inşa edilmiştir.⁷⁶

Maitreya ile ilişkilendirilen dağlardan diğeri ise Çin’in Zhejiang Eyaleti’nde yer alan Xuedou Dağı’dır. Bu dağda 33 metre yüksekliğinde büyük bir Maitreya heykeli bulunur.⁷⁷ Xuedou Dağı 10. yüzyılda Çin’de yaşamış ve Maitreya’nın enkarnasyonu olarak kabul edilen gezgin keşiş Pu-tai ile özdeşleşmiştir. Pu-tai genellikle büyük göbeği ve çevresindeki çocuklarla betimlenmiştir⁷⁸ ve göbeği dağlık bir şekle benzetilmiştir. Çocukların onun göbeğine tırmanmaya çalışması ile Budistlerin Xuedou Dağı’na tırmanması arasında benzerlik kurulmuştur.⁷⁹ Pu-tai’nin Xuedou Manastırı’nda yaşadığı bilinir. Bu bölge, Pu-tai sayesinde popülerleşmiş ve tanınmıştır. Günümüzde Xuedou Dağı’nda, Maitreya heykelinin yanı sıra Tusita Cenneti’ni simgeleyen yapılar ve manastırlar da yer alır.⁸⁰ Bu dağ, Çin’deki beş kutsal dağdan biri olarak kabul edilir ve her yıl Maitreya Kültür Festivali düzenlenerek Maitreya’nın temsil ettiği değerler hatırlanır.⁸¹

Maitreya ile ilişkilendirilen diğer bir dağ, Çin’in güneybatısındaki Fanjing Dağı’dır. Bu dağın Maitreya’nın meskeni olduğuna dair inanç, dağın kendine has yapısına ve buna ilişkin anlatılara dayanır. Dağın zirvesinin ikiye bölünmüş gibi görünmesi, yerel halkın ilgisini çekmiş ve bu görüntüyle ilgili çeşitli anlatılar ortaya çıkmıştır. Bir rivayete göre Sakyamuni ve Maitreya, dünyadaki sorumluluklarını paylaşmak üzere Altın Zirve olarak bilinen dağın zirvesini bir bıçakla ikiye bölerler. Diğer bir rivayete göre ise Sakyamuni ve Maitreya, Budalığa ulaşmak için bu dağda

⁷⁴ *Divine stories: Divyavadana*, trans. Andy Rotman (Boston: Wisdom Publications, 2008), 1/126.

⁷⁵ Etienne Lamotte, *History of Indian Buddhism: from the Origins to the Saka Era*, trans. Sara Webb-Boin (Louvain-Paris: Peeters Press, 1976), 206-207.

⁷⁶ Hirakawa Akira, *A History of Indian Buddhism: from Sakyamuni to Early Mahayana*, trans. Paul Groner (USA: University of Hawaii Press, 1990), 33-34.

⁷⁷ Xiping Zhuo, *Religious Faith of the Chinese* (Singapore: Springer, 2017), 222.

⁷⁸ Ferdinand Diederich Lessing, *Yung-Ho-Kung: An Iconography of the Lamaist Cathedral in Peking with Notes on Lamaist Mythology and Cult* (Stockholm: The Sino-Swedish Expedition, 1942), 1/24.

⁷⁹ Kenneth K. S. Ch’en, *The Chinese Transformation of Buddhism* (Princeton: Princeton University Press, 1973), 8.

⁸⁰ Justin R. Ritzinger, “Marketing Maitreya—Two Peaks, Three Forms of Capital, and the Quest to Establish a Fifth Buddhist Mountain”, *Buddhist Tourism in Asia*, ed. Courtney Bruntz - Brooke Schedneck (USA: University of Hawaii Press, 2020), 86-89.

⁸¹ NINGBO.CHINA, “Maitreya Cultural Festival of Xuedou Mountain celebrated in Ningbo, Zhejiang” (Erişim 25 Haziran 2025).

beslenmişlerdir. Ayrıca halk arasında dağın şeklinin doğru açıdan bakıldığında bodhisattvalara benzediği inancı yaygındır. Günümüzde Fanjing Dağı'nda her iki zirvede birer manastır bulunur; zirvelerden birindeki mabet Sakyamuni'ye, diğerindeki mabet ise Maitreya'ya adanmıştır.⁸²

Maitreya'yla ilişkilendirilen ve Koreli Budistler için önemli dağlardan biri Güney Dağı'dır. Günümüzde Namsan Dağı olarak bilinen bu dağ, Silla Krallığı'nın başkenti Kyongju şehrinde yer alır. Rivayetlere göre Silla Krallığı döneminde yaşayan bir keşiş, bir rüya görüp bu rüyadan ilham alarak Güney Dağı'na çıkar ve Maitreya'nın görüntüsünü bir taşa çizer. Bu taşı dağın bir sırtına yerleştirdikten sonra, Güney Dağı Maitreya ile özdeşleşir. Maitreya imgesinin bulunduğu bu vadiye Maitreya Vadisi (Mirukkok) adı verilir.⁸³ Silla döneminde bu dağ kutsal bir yer olarak kabul edilip Maitreya'nın saf toprakları olduğuna inanılmıştır.⁸⁴ Aynı zamanda buraya Maitreya'nın taştan yapılmış 16 metrelik bir heykeli dikilmiştir. 8. yüzyıla kadar bu dağ Maitreya'nın imgesini görmek isteyen keşişler için önemli bir hac merkezi olmuştur.⁸⁵

Kore'de Maitreya ile ilişkilendirilen kutsal dağ inancı Japonya'da da kendini göstermiş; farklı kültürel ve coğrafi bağlamlarda belirli dağlar Maitreya'nın kutsal varlığıyla özdeşleştirilerek ona atfedilen önemli mekânlar hâline gelmiştir. Japonya'da dağların kutsallıkla olan bağı, ülkenin dağlık yapısı ve volkanik faaliyetlerin toplum üzerindeki etkisi nedeniyle oldukça güçlüdür. Burada Maitreya ile ilişkilendirilen ve onun ineceğine inanılan dağlardan biri Hiko Dağı'dır. Güney Japonya'da geniş bir alana yayılan bu dağa, 725 yılında Horen tarafından Maitreya Tapınağı adı verilen bir mabet inşa edilmiştir. Hiko Dağı çevresinde keşişlerin inzivaya çekildiği veya sürekli kaldığı kırk dokuz mağara bulunuyordu ve bu mağaralar birbirine bağlanan yollarla bir bütün oluşturuyordu. Heian Dönemi'nde (794-1185) bu kırk dokuz mağara, Tusita Cenneti'nde Maitreya'nın yaşadığı sarayın kırk dokuz odasıyla özdeşleştirilmiştir.⁸⁶ Hiko Dağı, uzun yıllar boyunca Japon halkı tarafından Maitreya'nın yeryüzündeki ikametgâhı olarak kabul edilmiş ve büyük bir saygıyla anılmıştır.

Japonya'da Maitreya ile ilişkilendirilen kutsal dağlara dair inançlar yalnızca Hiko Dağı ile sınırlı kalmamış benzer şekilde Koya Dağı da mistik ve kozmolojik anlamlar yüklenerek bu bağlamda önemli bir merkez hâline gelmiştir. Koya Dağı, 9. yüzyılda yaşamış Budist keşiş Kukai sayesinde büyük önem kazanmıştır. Kukai, Koya Dağı'nı merkeze alan bir inanç sistemi geliştirmiş, dağın sekiz zirvesini lotus çiçeğinin sekiz yaprağına benzetmiş ve tüm bölgeyi kutsal ilan etmiştir. Dağın merkezine bir mabet inşa ettiren Kukai, bu mabedi ebediyetin, sonsuz eylemin ve bilgeliğin

⁸² Ritzinger, "Marketing Maitreya-Two Peaks, Three Forms of Capital, and the Quest to Establish a Fifth Buddhist Mountain", 90.

⁸³ Richard D. McBride II, *Domesticating the Dharma: Buddhist Cults and the Hwaom Synthesis in Silla Korea* (Honolulu: University of Hawai Press, 2008), 42.

⁸⁴ Robert Oppenheim, *Kyongju Things: Assembling Place* (USA: The University of Michigan Press, 2008), 116.

⁸⁵ McBride II, *Domesticating the Dharma*, 50-54.

⁸⁶ Allan G. Grapard, "Geotyping Sacred Space: The Case of Mount Hiko in Japan", *Sacred Space: Shrine, City, Land*, ed. Benjamin Z. Kedar - R. J. Zwi Werblowsky (Jerusalem: The Israel Academy of Sciences and Humanities, 1998), 220-225.

sembolü olarak görmüştür.⁸⁷ 835 yılında vefat eden Kukai’nin son sözlerinde, Tusita Cenneti’nde yeniden doğacağı ve Maitreya ile birlikte yeryüzüne ineceğini ifade ettiği rivayet edilir.⁸⁸ Hayatının son günlerini Koya Dağı’nda yemek yemeden ve derin meditasyon hâlinde geçirdiği anlatılır. Bu nedenle onun ölmediğine, ebedî tefekkür hâlinde Koya Dağı’nda yaşamaya devam ettiğine ve tüm acı çeken varlıkların kurtarıcısı olduğuna inanılır. Kukai’nin, Sakyamuni ile Maitreya arasındaki dönemde özel bir varlık olarak yeryüzünde tezahür ettiği düşünülür.⁸⁹

Kukai’nin Koya Dağı’na atfettiği bu kutsallık yalnızca onun şahsında değil aynı zamanda Japon Budizmi’nin dağlara yüklediği genel anlamda da kendini göstermiştir. Böylece dağlar, Maitreya inancı çerçevesinde kutsalın mekânı olarak ayrı bir konuma yerleştirilmiştir. Özellikle Heian Dönemi’nde dağlar ve ovalar arasında belirgin bir ayırım yapılmıştır. Dağlar, kutsalın tezahür ettiği mekânlar olarak görülürken ovalar seküler ve kutsal dışı alanlar olarak kabul edilmiştir.⁹⁰ Maitreya’nın yaşadığı Tusita Cenneti’nin de dağların derinliklerinde yer aldığına inanılmıştır. Kukai gibi dağlarda inzivaya çekilen ve “kendi kendini mumyalayan keşişler” Maitreya’nın zamanında uyanmayı bekleyen özel figürler olarak görülmüştür.⁹¹

Japonya’da Maitreya ile ilişkilendirilen bir diğer önemli dağ Kimpusen’dir. Bu dağ, Nara şehrinin güney ve güneybatısında, Kii Yarımadası’nda yer alan ve Yoshino köyünden başlayarak Kumano yönüne uzanan Omine sıradağlarını kapsar. Heian Dönemi’nde “Altın Zirve” olarak adlandırılan Kimpusen, Maitreya’nın yeryüzüne indiğinde cennetini inşa edeceği altınların burada saklandığı inancıyla anılmıştır. Bu altınların, Maitreya gelene kadar dağın koruyucusu olan kami Zao Gongen tarafından muhafaza edileceği rivayet edilir. Zao Gongen’in, bu altınların Maitreya’nın şefkatle kullanacağı bir hazine olduğunu söylediği aktarılır. Bu anlatılar, Kimpusen’in Maitreya’nın cennetiyle özdeşleşmesine yol açmıştır. Budist hacılar, bu kutsal hazineye manevi olarak ortak olmak amacıyla Kimpusen’e tırmanıp dua etmişlerdir. Ayrıca halk arasında Gautama Buda’nın Lotus Sutra’yı öğrettiği Grdhrakuta Dağı’nın, Japonya’ya uçarak gelen Kimpusen olduğu inancı yaygındır.⁹² Bu inanç, bazı dağların Japonya’ya Hint alt kıtasından uçarak geldiği ve geldikleri alanların bir parçası olduğu anlatısına dayanır. Maitreya’nın yeryüzüne indiğinde Kimpusen Dağı’na çıkacağına inanılır.⁹³

Kimpusen Dağı’yla ilgili önemli bir olay, 1007 yılında Fujiwara Michinaga tarafından gerçekleştirilen “sutra gömme” ritüelidir. Bu ritüel, sutra gömme geleneğinin ilk örneği olarak

⁸⁷ Yoshito S. Hakeda, *Kukai: Major Works, Translated, with an Account of His Life and a Study of His Thought* (New York: Columbia University Press, 1972), 50.

⁸⁸ Miyata Noboru, “Types of Maitreya Belief in Japan”, *Maitreya, the Future Buddha*, ed. Alan Sponberg - Helen Hardacre (Cambridge: Cambridge University Press, 1988), 178.

⁸⁹ Hakeda, *Kukai: Major Works, Translated, with an Account of His Life and a Study of His Thought*, 60.

⁹⁰ Allan G. Grapard, “Flying Mountains&Walkers of Emptiness: Sacred Space in Japanese Religions”, *The Sacred Mountains of Asia*, ed. John Einarsen (Boston: Shambhala Publications, 1993), 38.

⁹¹ Noboru, “Types of Maitreya Belief in Japan”, 183.

⁹² Royall Tyler, “Kofukuji and the Mountains of Yamato”, *Japan Review* 1 (1990), 172-173.

⁹³ Grapard, “Flying Mountains&Walkers of Emptiness: Sacred Space in Japanese Religions”, 42.

kabul edilir. Fujiwara Michinaga, parlak bronz bir sutra kutusuna sahipti ve bu kutunun üzerinde uzun bir ithaf yazısı bulunuyordu. Yetmiş üç gün süren bir arınma ritüelinin ardından on altı aristokratla birlikte Kimpusen Dağı'na tırmandı. Dağın merkezi alanına ulaştıklarında yanlarında getirdikleri *Lotus Sutra* ve Maitreya ile ilgili sutralar da dahil olmak üzere birçok kutsal metni toprağa gömdüler. Michinaga, bu ritüeli Maitreya'nın zamanının gelmesini beklerken dharma bedeninin kalıntılarını gömme olarak tanımlamıştır. Gömdükleri sutraların gelecekte kendiliğinden yeryüzüne çıkması ve Maitreya tarafından vaazlarında kullanılması için dua etmiştir.⁹⁴Japonya'da Maitreya ile ilişkilendirilen bir diğer önemli dağ Fuji'dir. Bu dağ, Edo Dönemi'nde (1603-1860) iyileştirici gücü olduğuna inanılan bir merkez hâline gelmiştir. Bu dönemde Fuji-ko adında bir grup, 1773 yılında Maitreya'nın Fuji Dağı'nın zirvesinde görüldüğünü ilan etmiştir. Grup üyeleri, Maitreya'nın kendi liderleri olan Ito Ihei olduğuna inanmışlardır. Tüccar olan Ito Ihei, önceki lider Kogukyo Tobutsu Ku'nun (1541-1646) öğrencisi olmuş ve defalarca Fuji Dağı'na tırmanmıştır. Bu deneyimler sonucunda tüm servetini terk ederek çileci bir yaşam seçmiştir. İnanışa göre Ito Ihei, Fuji Dağı'nda meditasyon hâlindeyken vefat etmiştir. Son günlerini sadece suyla geçirecek ve derin trans hâlinde yaşayarak tamamladığı anlatılır. Fuji Dağı'nda Maitreya olduğuna inanılan Ito Ihei için bir türbe inşa edilmiş ve bu dağ Maitreya'nın yeryüzündeki ikametgâhı olarak kabul edilmiştir.⁹⁵Bu bağlamda Fuji Dağı'nın Maitreya ile ilişkilendirilmesi, Japonya'da dağların spiritüel birer mandala olarak görülmesi geleneğiyle örtüşmektedir. Hiko, Kimpusen ve Koya gibi dağlar doğal mandalalar olarak algılanmış, çilecilerin bir dağdan diğerine giderek bu kutsal mekânlardaki Buda ve *bodhisattvalara* saygı göstermesi, bu dağlarda meditasyon yapması önemli bir uygulama hâline gelmiştir. Zihinsel olarak bir mandalanın içine girme deneyimine benzer şekilde bu ritüelleri gerçekleştirenlerin de dağlara adım atarak Buda Âlemine derinlemesine nüfuz ettiklerine inanılmıştır.⁹⁶

Sonuç

Maitreya'nın gelmesiyle, kozmos hâkim olacak ve kâinattaki dönüşüm tamamlanacaktır. Bu sebeple Maitreya Buda, Budist gelenekte kozmolojik bir anlama sahiptir, kâinattaki evrensel düzene ve birlik bilincine işaret eder. Maitreya'nın gelecekteki varlığı, evrenin temel/derin gerçekliğinin açığa çıkması olarak anlaşılır.Maitreya Buda'nın evrenin tümüyle kurduğu ilişkinin yanı sıra özel bazı yerlerle de kurduğu güçlü bir bağ vardır. Başlangıçta Maitreya'nın Hindistan'da doğacağı inancı Budist gelenekte etkili olmuştur. Bu durum farklı ülkelerde yaşayan Budistlerin Hindistan'ı ziyaret etmelerine ve Maitreya'nın yeryüzünde doğacağı zamanda Hindistan'da doğabilmek için dua etmelerine neden olmuştur. Fakat zamanla Maitreya'nın doğacağı yerle ilgili değişimler yaşanmıştır. Maitreya'nın Çin'de dünyaya geleceği veya Japonya'da bir dağa ineceği gibi inançlar ortaya çıkmıştır. Bu durum Maitreya inancında Hindistan'ın sahip olduğu merkezî

⁹⁴ D. Max Moerman, "The Death of the Dharma: Buddhist Sutra Burials in Early Medieval Japan", *The Death of Sacred Texts: Ritual Disposal and Renovation of Texts in World Religions*, ed. Kristina Myrvold (USA: Ashgate Publishing Company, 2010), 83.

⁹⁵ Noboru, "Types of Maitreya Belief in Japan", 184-185.

⁹⁶ Grapard, "Flying Mountains&Walkers of Emptiness: Sacred Space in Japanese Religions", 40.

konumun zayıflaması olarak yorumlanabileceği gibi Maitreya’nın farklı coğrafyalarda yaşayan farklı kültürlerle kaynaşması olarak da görülebilir. Aynı zamanda Hintli Maitreya tipolojisinin Çinli, Japon gibi farklı milletlerle bir araya gelmesini sağlamıştır. Bu sebeple Maitreya’nın bedensel özelliklerinin farklı coğrafyalarda farklı algılandığı söylenebilir. Maitreya’nın yeryüzüne ineceği zamana kadar bir gökyüzü cenneti olan Tusita’da yaşayacağı inancı Budist gelenekte hâkimdir. Maitreya, Tusita’daki hayatını bırakıp gelecekte yeryüzünde tezahür edecektir. Bu sebeple Tusita Cenneti, Budistlerin veya Maitreya’nın yaşamında ebedî bir mekân olarak görülmez, daha çok bir “ara mekân” ya da “geçiş mekânı” anlamı taşır. Maitreya’nın yeryüzünde yaşayacağı Ketumati her ne kadar tüm insanların kurtarılacağı/nirvanaya ulaşacakları ve varlık âleminde son kez yer alacakları mekân olsa da asıl olan cennet yaşamının kendisi değil nirvanaya ulaşmak olduğu için Ketumati de bir “ara mekân” olarak yorumlanabilir. Diğer bir ifadeyle tıpkı Tusita gibi Ketumati de inananların ebedî yurdu değildir. Kutsalın tezahür ettiği “iç mekân” olarak Maitreya’nın fiziksel bedeninin kutsal olduğuna inanılır. Maitreya’nın bedeni Maitreya’nın kozmosla olan bütünlüğü içinde anlaşılır. Bu sebeple Maitreya’nın yeryüzünde doğacağı Ketumati şehriyle benzerlik gösterir. Ketumati’deki her şey gibi o da bir hazinedir, mücevher gibidir, altın orana sahiptir. Maitreya’nın altın orana sahip olması ya da bedenindeki her uzvun ölçüsünün belirtilmesi, tüm uzuvlarının birbiriyle orantılı olması aynı zamanda dengeyi ifade eder. Bu durum tıpkı Sakyamuni’nin “ben orta yolu açıklıyorum” demesi gibidir. Diğer bir ifadeyle Maitreya her ne kadar devasa bir bedene sahip olsa da tüm uzuvlarıyla dengeli bir yapıya sahip olacak, orta yolun/dharmanın sembolü olarak yeryüzünde tezahür edecektir. Maitreya’nın yeryüzüne ineceğine inanılan, Maitreya’yla özdeşleşen bazı dağlar Budistler için önemli kült mekânları hâline gelmiştir. Bu dağlar Maitreya’nın görüldüğü veya görüleceği yerler olarak kutsallaştırılmış, inananlar tarafından buralara hac ziyaretlerinde bulunulmuş, Maitreya ikonları yerleştirilmiş ve mabetler yapılmıştır. Özellikle yüksek zirveleri olan yüce dağların insanı yukarıya yönlendirmesi, dağların toplumsal hayattan uzaklaşıp inzivaya çekilmek için doğal mekânlar olması Maitreya’ya ulaşmak isteyen pek çok inanan için dağların hedef mekân hâline gelmesine neden olmuştur. Dağların ölümsüz olduğuna dair inanç Maitreya inancıyla bütünleşmiş, ölümsüzlüğü kazanarak Maitreya’nın geleceği zaman yeryüzünde doğmak isteyenler için önemli kutsal mekânlar olarak anlaşılmıştır. Bu çalışma her ne kadar Budist gelenekle sınırlı olsa da Maitreya inancı; Yahudilik ve Hristiyanlık’taki Mesih, İslam’daki Mehdi ve Hinduizm’deki Kalki (Kalkin) figürleriyle fonksiyonel açıdan bazı benzerlikler taşır.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Ethics Committee Permission

This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained from literature review/published sources. It is stated that scientific and ethical principles were followed during the preparation of the study and the statement used is stated in the bibliography in all reports.

Kaynakça

- Akira, Hiraakawa. *A History of Indian Buddhism: From Sakyamuni to Early Mahayana*. çev. Paul Groner. USA: University of Hawaii Press, 1990.
- Anagata vamsa Desana: *The Sermon of the Chronicle-to-Be*. çev. Udana Meddegama. Delhi: Motilal Banarsidass Private Limited, 1993.
- Aşvaghosha. *Buddhaçarita -Buddha'nın Yaşamı-*. çev. Korhan Kaya. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2022.
- Blackburn, Simon. *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Buswell, Robert E. - Lopez, Donald S. *The Princeton Dictionary of Buddhism*. New Jersey: Princeton University Press, 2014.
- “Cakkavatti-sihanada Sutta”. çev. Maurice Walshe. *The Long Discourses of the Buddha: A Translation of the Digha Nikaya*. 395-405. Boston: Wisdom Publications, 1995.
- Ch'en, Kenneth K. S. *The Chinese Transformation of Buddhism*. Princeton: Princeton University Press, 1973.
- Cook, Elizabeth. *Holy Places of the Buddha*. ed. Tarthang Tulku. Berkeley: Dharma Publishing, 1994.
- Davids, T. W. Rhys - William Stede (ed.). *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*. 8 Cilt. London: Pali Text Society, 1952.
- Divine stories: Divyavadana*. çev. Andy Rotman. 2 Cilt. Boston: Wisdom Publications, 2008.
- Dutt, Nalinaksha. *Mahayana Buddhism*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1978.
- Grapard, Allan G. “Flying Mountains&Walkers of Emptiness: Sacred Space in Japanese Religions”. *The Sacred Mountains of Asia*. ed. John Einarsen. 36-42. Boston: Shambhala Publications, 1993.
- Grapard, Allan G. “Geotyping Sacred Space: The Case of Mount Hiko in Japan”. *Sacred Space: Shrine, City, Land*. ed. Benjamin Z. Kedar - R. J. Zwi Werblowsky. 215-249. Jerusalem: The Israel Academy of Sciences and Humanities, 1998.
- Grimes, John. *A Concise Dictionary of Indian Philosophy: Sanskrit Terms Defined in English*. Albany: State University of New York Press, 1996.
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 25 Haziran 2025. <http://sozluk.gov.tr>
- Güngören, İlhan. *Buda ve Öğretisi*. İstanbul: Yol Yayınları, 1981.
- Hakeda, Yoshito S. *Kukai: Major Works, Translated, with an Account of His Life and a Study of His Thought*. New York: Columbia University Press, 1972.
- Hori, Ichiro. “Mountains and Their Importance for the Idea of the Other World in Japanese Folk Religion”. *History of Religions* 6/1 (1966), 1-23.
- Huai-Chin, Nan. *Basic Buddhism: Exploring Buddhism and Zen*. York Beach: Samuel Weiser, 1997.
- Irons, Edward A. *Encyclopedia of Buddhism*. New York: Facts On File, Inc., 2008.
- Lamotte, Etienne. *History of Indian Buddhism: From The Origins to The Saka Era*. çev. Sara Webb-Boin. Louvain-Paris: Peeters Press, 1976.
- Lessing, Ferdinand Diederich. *Yung-Ho-Kung: An Iconography of the Lamaist Cathedral in Peking with Notes on Lamaist Mythology and Cult*. Stockholm: The Sino-Swedish Expedition, 1942.
- Lotus Sutra Saddharmapundarika Sutra*. çev. Korhan Kaya. İstanbul: Sujala Yayıncılık, 2018.

- McBride II, Richard D. *Domesticating the Dharma: Buddhist Cults and the Hwaom Synthesis in Silla Korea*. Honolulu: University of Hawai Press, 2008.
- “Maitreya Cultural Festival of Xuedou Mountain celebrated in Ningbo, Zhejiang”. 2022. Erişim 25 Haziran 2025. http://www.ningbo.gov.cn/art/2022/12/30/art_1229172794_59446932.html.
- “Maitreyavyakarana”. çev. Edward Conze. *Buddhist Scriptures*. 237-242. Baltimore-Maryland: Penguin Books, 1959.
- Moerman, D. Max. “The Death of the Dharma: Buddhist Sutra Burials in Early Medieval Japan”. *The Death of Sacred Texts: Ritual Disposal and Renovation of Texts in World Religions*. ed. Kristina Myrvold. 71-90. USA: Ashgate Publishing Company, 2010.
- Monier-Williams, Monier. *A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford: The Clarendon Press, 1964.
- Noboru, Miyata. “Types of Maitreya Belief in Japan”. *Maitreya, the Future Buddha*. ed. Alan Sponberg - Helen Hardacre. 175-191. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Oppenheim, Robert. *Kyongju Things: Assembling Place*. USA: The University of Michigan Press, 2008.
- Peters, Francis E. *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*. çev. Hakkı Hünler. İstanbul: Paradaigma Yayıncılık, 2004.
- Reynolds, Frank E. “The Several Bodies of Buddha: Reflections on a Neglected Aspect of Theravada Tradition”. *History of Religions* 16/4 (1977), 374-389.
- Ritzinger, Justin R. “Marketing Maitreya-Two Peaks, Three Forms of Capital, and the Quest to Establish a Fifth Buddhist Mountain”. *Buddhist Tourism in Asia*. ed. Courtney Bruntz - Brooke Schedneck. 84-104. USA: University of Hawai Press, 2020.
- Sadakata, Akira. *Buddhist Cosmology: Philosophy and Origins*. çev. Gaynor Sekimori. Tokyo: Koesi Publishing Co., 1997.
- Stcharbatsky, Theodore. *The Conception of Buddhist Nirvana*. Delhi: Motilal Banarsidass, 1989.
- Şantideva. *Bodhiçaryavatara -Aydınlanma Yoluna Giriş-*. çev. Korhan Kaya. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Timuçin, Afşar. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları, 2004.
- Tober, Linda M. - Lusby, F. Stanley. “Heaven and Hell”. *Encyclopedia of Religion*. ed. Mircea Eliade. 6/237-243. New York: Macmillan Publishing Company, 1987.
- Tyler, Royall. “Kofukuji and the Mountains of Yamato”. *Japan Review* 1 (1990), 153-223.
- The Connected Discourses of the Buddha: A New Translation of the Samyutta Nikaya*. çev. Bhikkhu Bodhi. USA: Wisdom Publications, 2000.
- The Long Discourses of the Buddha: A Translation of the Digha Nikaya*. çev. Maurice Walshe. Boston: Wisdom Publications, 1995.
- The Lotus Sutra, (Taisho Vol. 9, No 262)*. çev. Tsugunari Kubo - Akira Yuyama. California: Numata Center for Buddhist Translation and Research, 2007.
- The Sutra That Expounds the Descent of Maitreya Buddha and His Enlightenment*. çev. Shotaro Iida - Jane Goldstone. USA: Bukkyo Dendo Kyokai and BDK America, Inc., 2016.
- The Suttanipata: An Ancient Collection of the Buddha’s Discourses*. çev. Bhikkhu Bodhi. Boston: Wisdom Publications, 2017.

The Voice of the Buddha: The Beauty of Compassion. çev. Gwendolyn Bays - Edward Foucaux. 2 Cilt.
California: Dharma Publishing, 1983.

Zhuo, Xinping. *Religious Faith of the Chinese.* Singapore: Springer, 2017.